

Promocija pisane kulturne baštine: budućnost za našu prošlost

**

Written cultural heritage promotion : for future and our past

Mateja Komel Snoj

Narodna i univerzitetska biblioteka

Ljubljana, Slovenija

mateja.komel-snoj@nuk.uni-lj.si

Sažetak

U radu se govori o brizi koju slovenačka nacionalna biblioteka poklanja svom pisanom kulturnom nasleđu, o slovenačkom nacionalnom identitetu, slovenačkoj kulturi ili kulturama u Sloveniji i odnosu države prema čuvarima pisane kulturne baštine. Autorica se bavi propitivanjem stanja bibliotečkog naslijeđa i mogućnostima koje pruža digitalni prostor. Značajan pomak u aktualizaciji pisanog kulturnog nasleđa dogodio se ustanovljenjem Digitalne biblioteke Slovenije 2005. godine

Ključne riječi: pisana kulturna baština; digitalizacija; internet; Digitalna biblioteka Slovenije

Abstract

This paper is about Slovenian National Library's care for its written cultural heritage, Slovenian national identity, Slovenian culture or the cultures in Slovenia and relationship between the state and custodians of written cultural heritage. The author is occupied with researching of library heritage position and possibilities which cyber space offers. Important step in current written cultural heritage was when Digital Library of Slovenia was founded in 2005.

Key words: written cultural heritage, digitization, internet, Digital Library of Slovenia

Razmišljati o promociji pisane kulturne baštine, o različitim vidovima predstavljanja bibliotečkih fondova javnosti, nije ni izbliza tako jednostavno i jednosmerno kako nam se na prvi pogled čini. Iako imamo utisak da smo dobro opremljeni najsavremenijim marketinškim metodologijama i modernim načinima javnog komuniciranja, takva znanja se već na početku pokazuju kao veoma površna, relativna i u našem radu, zapravo, slabo upotrebljiva. Cilj nam je istinska; ako doista nastojimo da u ostvarenju svojih zamisli postignemo što veći uspeh (ne samo u količinskom, nego i u kvalitativnom smislu), onda i poduhvati koje preduzimamo moraju biti opsežniji. Moramo imati

duboku svest o tome zašto ovom poslu uopšte pristupamo i kome je naše pregnuće namenjeno. U svom prilogu govoricu pre svega o slovenačkoj nacionalnoj biblioteci, kojoj je briga o pisanom kulturnom nasleđu po definiciji na prvom mestu. U nekoliko osnovnih teza potrudicu se da odgovorim i na prethodna pitanja o slovenačkom nacionalnom identitetu, slovenačkoj kulturi ili kulturama u Sloveniji (u meri u kojoj se ta pitanja nadovezuju na izabranu temu). Osvrnuću se i na odnos države prema čuvarima pisane kulturne baštine. Najviše od svega, međutim, želela bih da se pozabavim pitanjem šta se s bibliotečkim nasleđem dešava i šta bi se još moglo dešavati u digitalnom prostoru.

Opšte je poznato da se u savremenom globalizovanom svetu narodi međusobno prepoznaju upravo posredstvom kulturne baštine, koja nas povezuje poštujući našu kulturnu, etničku i drugu pripadnost. Bez obzira na to kako se i na kojoj ravni (lokalnoj, regionalnoj ili nacionalnoj) posvećujemo brizi o kulturnom nasleđu, s pouzdanjem možemo ustvrditi da mnoga pitanja koja su s tim u vezi presežu nacionalne granice i podjednako se tiču svih, te da usred problema – koji, naravno, ne izostaju – nipošto nismo sami.

Za nacionalnu biblioteku, kao ustanovu od državnog značaja, odluka u prilog predstavljanju kulturnog nasleđa morala bi prevashodno biti rezultat promišljanja nacionalnog identiteta. U vreme kada se traganje za identitetom olako shvata kao nešto pomodno, to promišljanje nije nimalo prost zadatak. Čini se da govoriti o nacionalnom identitetu znači ispitivati apsolutnu vrednost, govoriti o nečem obavezujućem, čvrstom i takoreći nepomičnom. Ali ovaj stav uopšte ne odgovara istini. Nacionalni identitet – ne samo naš – brusi se u istorijskim pomacima, snaži nacionalnim poredama i slabi usled najrazličitijih spoljnih i unutrašnjih uticaja. Zbog toga je ponekad sličniji prirodnoj pojavi, primerice morskoj obali, nego društvenoj normi.

Možda je u izvesnom smislu lakše govoriti o slovenačkom kulturnom identitetu. A možda to ipak i nije slučaj. Jasno je da nećemo pronaći jednoznačan odgovor čak ni na pitanje kakav je (novi) kulturni identitet Slovenije u ujedinjenoj Evropi ili globalizovanom svetu. Naša kultura, oblikovana na raskršću germanskih, romanskih, ugarskih i južnoslovenskih predanja, u isti mah je i istočnoevropska, srednje-

vropska, balkanska, mediteranska... Na našem prostoru se, zahvaljujući geostrateškom položaju i istoriji, mešaju najrazličitiji kulturni uticaji. Savremeno doba, još moćnije nego prošla, sobom donosi brojne formalne i neformalne razmene među kulturama. Mi državljani i ostali stanovnici Slovenije u tim razmenama oblikujemo svoje više ili manje privremene identitete, pri čemu i sam nacionalni identitet trpi promene. Ovaj proces često izgleda kao nekakvo *delo-u-nastajanju*.

Nema sumnje da nas povezuje zajednički jezik, sa svom raznolikošću pokrajinskih i oblasnih narečja. Delimo zajednički životni prostor malog obima, za koji se često čini da nas ograničava. Povezuju nas običaji i navike o kojima postoje zapisi i materijalni dokazi, ali i oni koji čine deo imaginarnog povesnog pamćenja i čijem očuvanju težimo tradicije radi. Postoji konsenzus o tome da slovenačka kultura i njena formativna uloga u povesti slovenačkog naroda ostaju izvor samosvesti i duhovne otvorenosti, večno središte i pribežište našeg opstanka *ovde i sada*. Ipak, upravo se nakon osamostaljenja Slovenije može steći utisak da pojmovi koji su nekada bili ispunjeni srazmerno jasnim sadržajem dobijaju sve slabije značenje; katkad obuhvataju previše, katkad su sasvim razređeni i prazni. To verovatno važi i za slovenačku kulturu, koja pod uticajem demokratskih evropskih načela integracije, načela trpeljivosti, jednakosti i poštovanje drugoga, u svetlu kulturnog pluralizma sve više poprima oblik množine. Zato moramo govoriti o *kulturama* u Sloveniji.

Postojanost nacionalnog identiteta ogleda se u snazi nacionalne i kulturne (samo)svesti, i na neki način svedoči o "stanju duha". Poznato je da su slovenački građani većinom skeptični ili oprezno distancirani prema spoljašnjim manifestacijama države, recimo prema simbolima i glavnim državnim ustanovama. Ali šta mi, kao mali narod (ne u smislu brojnosti stanovništva, nego u smislu krhkosti i veće ugroženosti pod bremenom globalizacijskih pritisaka), tim povodom možemo preduzeti? Država i politika u ključnim dokumentima naglašavaju jačanje nacionalnog identiteta i prepoznatljivih kulturnih praksi kao putokaze za budućnost. A da li su u tome uistinu dovoljno ubedljive? Jesu li ubedljivi evropski intelektualci, koji u svojim zemljama zagovaraju gotovo istu stvar, služeći se, doduše, nešto uzvišenijim rečnikom?

U svakom slučaju, isticanje nacionalnog identiteta ne znači neukusni nacionalizam, ali ni antiglobalistički stav. Ono samo znači svest o tome da ne možemo biti zamenjeni neodređenim "građaninom sveta" te da nam je, kao ljudima, potrebno osećanje pripadnosti. Makar na deklarativnoj razini, to deluje kao štit pred izloženošću globalizacijskim procesima. Takvi procesi s lakoćom zaglušuju pravu, izvornu, samoniklu kulturu (ili ma kakav drugi pridev da upotrebimo za posebnu nacionalnu baštinu) i uniformno je preobli-

kuju u nešto opšte. Kada bih se i sama morala naći pred izborom između očuvanja sveta na jednoj, i svet-skog napretka na drugoj strani, moja odluka bi lako prevagnula k ovom prvom, iako bih time sigurno zaslužila da budem označena kao konzervativka. Očuvati svet, koliko god to, možda, zvučalo apstraktno, u najširem smislu znači doprinositi svetlu, negujući istovremeno njegovu raznolikost. A upravo to je ono do čega nam je stalo.

Negovanje, obnova i predstavljanje kulturnog nasleđa, kojim se zvanično bavimo u arhivima, muzejima i bibliotekama, od najvećeg je značaja za postizanje datog cilja. Pisani spomenici nasleđeni iz prošlosti su iznad svega nosioci poruke, glasovi umetničkog, naučnog ili šireg kulturnog predanja; oni su glasnici vrednosti, znanja, identiteta i mnogo čega drugog. Ti glasovi se mogu uistinu čuti tek pošto ih kao pojedinci u sebi osvestimo, tek pošto dopustimo da postanu deo naše svakodnevice, a time i sastavni deo naše nacionalnog identiteta i samosvesti. Za nas koji se aktivno bavimo problemima kulturnog nasleđa, ono nije ništa drugo do poruka predaka, put kojim nas oslovljavaju negdašnja mesta, razdoblja, događaji. To obraćanje prihvatili smo kao dar, preobrazivši ga ujedno i u svoje vlastito pozvanje. Postali smo čuvari pamćenja; izoštrili smo čulo za ono što je prošlo i tražimo načine da ga prenesemo u budućnost. Pri tom se trudimo da imamo u vidu i svoga korisnika, tj. potrošača kulturnih dobara, kojeg, pored ostalog, moramo neprestano vaspitavati, kako celokupna kulturna ponuda i sva naša postignuća ne bi ostala – novijim žargonom rečeno – samo nezapažena slika na ekranu računara. Toga često nismo dovoljno svesni.

Na koji način nam u ispunjenju ove važne misije pomaže država? Uloga države je da se brine o trajnom razvoju i obezbeđuje odgovarajuće uslove za sprovođenje dugoročnih strateških ciljeva u pojedinim oblastima. Primetno je, međutim, da kulturna politika naročito danas, u periodu teške ekonomske krize, sve jače potiskuje kulturu, kao prostor kreativnosti i inovativnosti, u naručje tržišta. Kultura se dovodi u vezu s ekonomskim uspehom države i opasno se približava turizmu – nekakvom *made in Slovenia*. Za nas koji se na području kulturnog nasleđa bavimo praktičnim pitanjima, postavljajući sebi iz godine u godinu konkretne izvođačke ciljeve, takvo gledište je kratkovidno, ako ne i zastrašujuće. Kakve su, onda, naše mogućnosti? Kako da se od čuvara kulturnih spomenika pretvorimo u sustvaraoce kulturnih praksi? Kako da aktivno pomognemo u pronalaženju odgovora na pitanje *ko smo i kuda idemo*?

Iako se stiče utisak da u promociji prirodnog nasleđa (pre svega u turističke svrhe) kod nas nema previše poteškoća, a da u predstavljanju arhitektonskog, arheološkog i likovnog nasleđa iz godine u godinu sve više napredujemo, u pogledu pisane beštine smo

ipak neobično bojažljivi i suzdržani, kao da, tobože, nemamo šta pokazati, a još manje šta reći. Svoje pisano nasleđe još nismo jezički, književno i umetnički predstavili u celini, jer se plašimo da ne ispadnemo previše provincijalni. Pri tome nam, što je još odsudnije, veliki deo baštine takoreći propada pred očima.

Nacionalna biblioteka iz tog procesa nikako nije izuzeta. Uzrok problema potiče iz prošlosti. Naime, slovenačka nacionalna biblioteka nije klasična nacionalna biblioteka zapadnoevropskog tipa. U sklopu celog bibliotečkog sistema njen razvoj se odvijao poput onog u socijalističkim državama. Osim prikupljanja, obrade, čuvanja i predstavljanja pisane građe (štampane, rukopisne, a u novije vreme i digitalne), ona obavlja i poslove centralne, ali i univerzitetske biblioteke. To je, ukratko rečeno, razlog njenog ranijeg kulturnoistorijskog, pa i osnovnog simboličkog značaja kao deponitne ustanove. Unikatna zbirka bibliotečke građe, *slovenike*, sama po sebi predstavlja vrednost. Budući neotuđivi deo nacionalnog identiteta, ona je nešto imanentno vredno, nesvodivo na tržište i cenovnike. Ova zbirka i zahteva podršku države zbog toga što nikada neće biti unosna i isplativa. Država bi konkretnim činovima morala pokazati da je zaista usvojila onu jednostavnu, ali nedvosmislenu misao, koja stoji u uvodu programa Unesco-a *Pamćenje sveta*. Reči koje se odnose na svetsko nasleđe, a koje bez ikakvih problema možemo primeniti i na svoju situaciju glase: "Pisana baština odražava raznolikost jezika, naroda i kultura. Ona je ogledalo sveta i njegovoga pamćenja. Ali to pamćenje je krhko. Njegovi nenadoknativi delovi iz dana u dan zauvek nestaju." Budući da je tema ovog razmišljanja dostupnost narodnog "pisanog pamćenja", pogledajmo da li isticanje značaja pisanog nasleđa kod nas više znači politički gest ili je pak posredi jedan živi proces.

Postoji više načina kako svoje kulturno i naučno nasleđe predstavljamo javnosti i kako, metaforično govoreći, otvaramo tesno zatvorena vrata njihovih manje ili više sigurnih skladišta. Ti načini su mahom stari, i već provereni, ali era računara otvorila nam je i nove mogućnosti. Uobičajene promocije, ma o kojoj građi da je reč, u bibliotekama se odvijaju u obliku raznih stručnih i naučnih predavanja, književnih večeri i tematskih izložbi. Iz iskustva znamo da zamisao, istraživanje građe, oblikovanje i postavljanje izložbe, mogući konzervatorski i restauratorski zahvati, kao i priprema kataloga sačinjavaju jedan kompleksan proces koji zahteva "nevidljivu", ali dobro osmišljenu saradnju stručnjaka iz najrazličitijih oblasti. U vremenu u kom živimo, u vremenu slika, čini se da je od najveće važnosti vizuelni izgled postavke. To nas i podstiče na "reprizu" ili nadgradnju svake izložbe u digitalnoj verziji na bibliotečkoj internet stranici, gde je pojedine dokumente moguće predstaviti u sasvim drukčijem svetlu. Posetilac klasične izložbe može

razgledati knjigu samo na stranicama na kojima je otvorena i eventualno steći uvid samo još u likovnu opremu knjige. On kao da je oštećen u poređenju s radozalcem koji, pretražujući internet, nailazi na neku od boljih virtuelnih izložbi. Ovom čitaocu se, naime, digitalizovana knjiga otvara od prve do poslednje stranice. Radoznalac knjigu može listati u svim smevovima a da je ne ošteti; može je po želji povećavati, čitati je ili čitati o njoj, a preko dodatnih veza može se istraživački upuštati i u njene dubinske slojeve.

Iako prezentacije na internetu, bar po mom mišljenju, nikada u potpunosti neće moći da zamene klasične izložbe na kojima razgledamo "žive" dokumente, stupajući tako u neposredniju vezu s originalima, ovaj vid popularizacije najvrednijih bibliotečkih zbirki treba oberučke prihvatiti. A to u stvari znači: upotrebljavati maštu, razvijati tehničke mogućnosti, tragati za privlačnim oblicima, od slika konkretne građe sve više se približavati samim tekstovima i osvetljavati ih iz različitih uglova. U oba slučaja postigli smo mnogo: i klasičnom i virtuelnom izložbom potrudili smo se da građu što detaljnije predstavimo, da doprinesemo prepoznatljivosti zbirke, a (ne na poslednjem mestu) i same ustanove koja tu građu čuva. Ostvarili smo, dakle, značajan pomak: u biblioteci, jednoj od najtradicionalnijih kulturnih ustanova, izvršili smo stvaralački prodor u sferu kulturne produkcije. Omogućili smo široku dostupnost građe, suočivši se istovremeno i s načelnim pitanjem: omogućiti dostupnost – čega? Kome? Zašto? Ove nedoumice za nas predstavljaju poseban izazov u digitalnom razdoblju.

Govoreći o *slovenačkim* digitalnim kulturnim sadržajima, o izborima i odlukama šta i kako predstaviti putem najživljeg i najdostupnijeg medija, ponovo imamo posla s *delom-u-nastajanju*. Na samom početku morali bismo postaviti pitanja: Šta iz prošlosti treba preuzeti, kako se prema prošlosti treba ophoditi u sadašnjici i kako ga čuvati za budućnost? Koje korake treba preduzimati, ako se ima u vidu da je svrha postojanja biblioteka, uprkos računarskoj revoluciji ostala ista – prikupljanje i organizovanje informacija, obezbeđivanje pristupa znanju i očuvanje tragova kulturnog i naučnog stvaralaštva za buduće naraštaje?

O *slovenačkim* digitalnim kulturnim sadržajima već se može mnogo toga reći, pošto je prošlo skoro pet godina otkad se, pre svega u bibliotekama, manje ili više sistematično bavimo prenošenjem ideja, znanja i (ne naposletku) najrazličitije građe u prostor interneta. Početak nove paradigme bibliotekarstva kod nas je označila Digitalna biblioteka Slovenije, koju je 2005. godine uspostavila Narodna i univerzitetska biblioteka. Portal dlib.si (www.dlib.si) zamišljen je kao "nacionalni portal za upravljanje znanjem", virtuelna biblioteka koja će "omogućiti pristup znanju i fondovima u vlasništvu javnih zavoda iz oblasti kulture i nauke". Glavni akcenat bio je na uspostavljanju

i razvoju novih metodologija i oruđa, što bi celom slovenačkom bibliotečkom sistemu pomoglo u ostvarenju osnovnih zadataka vezanih za prikupljanje, negovanje i korišćenje pisane kulturne baštine (kako štampane, tako i one izvorno digitalne).

Danas slobodno možemo reći da je Digitalna biblioteka Slovenije jedna prava biblioteka na internetu, koja je dostupna bilo kome, u bilo koje vreme i na bilo kom mestu, preko računara ili mobilnog telefona. Pristup portalu je besplatan, bez ograničenja, i omogućava pretraživanje celih članaka, revija, časopisa, knjiga, preslušavanje zvučnih snimaka, pregled geografskih karata, plakata i fotografija. Digitalna biblioteka pruža uvid u pisane kulturne riznice Slovenije, u retkosti koje se čuvaju u nacionalnoj, ali i u drugim slovenačkim bibliotekama. Istovremeno, u saradnji s izdavačima portal omogućuje pristup aktuelnim stručnim tekstovima. Prošle godine je zabeleženo više od milion poseta i jedanaest miliona otvorenih stranica.

Postavljanjem širokog internet portala slovenačka nacionalna biblioteka je pre svega želela da ide u korak s vremenom, pridružujući se nizu srodnih biblioteka koje su sa svojim sadržajima već stupile u sferu interneta. Tako smo uspeali da obezbedimo čvrstu osnovu na kojoj danas gradimo i svoju međunarodnu prepoznatljivost; s tim u vezi treba pomenuti pre svega saradnju na evropskim projektima kao što su *Europeana* i *The European Library*. Svakako nije zanemarljiv podatak da je Slovenija, među mlađim članicama Evropske unije, Europeani priložila najviše kulturnih fondova. Svesni smo, takođe, da je za uspešan razvoj nacionalne digitalne biblioteke od presudne važnosti saradnja na domaćem tlu. Zato se pri uspostavljanju efikasnih, širokih partnerstava ne ograničavamo samo na akademske i istraživačke ustanove, ekonomska društva, izdavačke kuće, autore i korisnike. Krećući se u svom primarnom prostoru, takva partnerstva gradimo i sa samim bibliotekama.

Narodna i univerzitetska biblioteka od 2009. godine obavlja i dužnost nacionalnog agregatora elektronskih sadržaja iz oblasti kulture. Reč je o projektu koji bi konačno trebalo da poveže najvažnije slovenačke činioce u digitalnoj sferi: biblioteke, arhive, muzeje i galerije. Trebalo bi da uspostavi jedinstvenu ulaznu tačku za sve one koji nude kulturne digitalne sadržaje i da saradnjom u Europeani i Evropskoj digitalnoj biblioteci uskladi standarde digitalizacije sa slovenačkom pisanom, slikovnom i zvučnom građom.

Prilikom gradnje digitalne biblioteke često više dolazi do izražaja tehnološki, nego sadržinski aspekt, tj. pitanje kako oblikovati digitalnu biblioteku koja bi zaista odražavala "kolektivno pamćenje naroda". Savremena tehnologija omogućila nam je diseminaciju informacija koje su ranije bile pristupačne samo među zidinama biblioteke. Sada su one postale dostupne ne samo lokalnoj, već i globalnoj publici. U prošlosti je

nacionalna biblioteka delovala pre svega u državnom okviru, ogledajući se, da tako kažemo, u sebi samoj. S nastupom digitalne ere iskoračila je preko granica i pridržila se velikoj zajednici ustanova koje se bave pisanim nasleđem i među sobom se nadmeću u pridobijanju pažnje javnosti. Sve one svojim priložima u digitalnom prostoru sastavljaju kaleidoskopsku sliku različitih jezika i kultura u obliku virtualnih objekata. Ali izbor građe koju predstavljamo nekakvoj nedefinisanoj javnosti, ipak mora definisati nas same; mora svedočiti o tome šta znači to da mi pripadamo tačno određenoj nacionalnoj grupi, po čemu se razlikujemo od drugih i gde su tačke koje nas sa njima povezuju.

Valja napomenuti da izgradnja digitalne biblioteke ni u kom slučaju nije lišena problema. Poslovi digitalizacije, koju mahom obavljaju spoljni izvođači, kao i trajno skladištenje digitalnih zapisa, koje je po pojedinim ocenama čak i do pet puta skuplje od skladištenja pomoću klasičnih nosilaca, zahtevaju velika finansijska sredstva. Zato smo još uvek daleko od potpore raznovrsne digitalizacije kulturnog i naučnog nasleđa, što je odavno postalo praksa u bogatijim državama. Tehnološki razvoj je munjevit, i premda smo prestano na njegovom tragu, ne možemo ga operativno slediti. Često pomislim da se nalazimo u sličnom položaju kao Ahil iz Zenonove aporije. Trčimo bez preda, dok nam cilj izmiče u nedogled. Izabrane analogne dokumente smo na ovaj ili onaj način preneli u digitalni oblik. Ali ni pet godina neće proći, a bićemo prinuđeni da sve to pretvorimo u neke nove formate. Moraćemo da stvorimo nove i brže, delotvornije i privlačnije aplikacije. Posredi je, reklo bi se, takmičenje kojem nikada nećemo nazreti kraj.

Pa ipak: kako nam usred putovanja ne bi ponestalo daha i volje, razmišljajmo pozitivno! Biblioteke i bibliotekarska udruženja, a i pojedinci unutar njih, odlični su kulturni medijatori, i taj potencijal moramo iskoristiti. A najvažnije oruđe koje nam stoji na raspolaganju jeste internet. Uz našu pomoć, on odavno više nije "kontejner informacija", već sistematično područje namenjeno čitanju, studijama i istraživanjima; internet je postao splet koji nam omogućuje saradnju i podelu rada kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom planu. Napori na koje usmeravamo većinu finansijskih i kadrovskih izvora, kao i samog znanja, već su urodili plodom. Podaci o pristupanju digitalnim kulturnim sadržajima – a pre svega digitalizovanoj pisanoj kulturnoj baštini – zadivljujući su. Pristup ovim podacima više od deset puta nadmašuje klasičnu pozajmicu građe. Nijedna od tradicionalnih priredbi u biblioteci ne uspeva da privuče toliko publike koliko samo jedno "sveže" izdanje na internetu. Naravno, naša namera i jeste da privučemo i zadovoljimo što više korisnika, ali tu se ne radi samo o bogatoj statistici: morao bi nas zanimati i istinski

domet naših sadržaja. Morali bismo utvrditi da li korisnici nasumice pretražuju naše internet stranice ili se na njima predaju učenju, istraživanju, traganju za citatima, bibliografskim podacima i sl. Studija o tome kakve su "sadržinske" posledice naših digitalnih zbirki bila bi svakako zanimljiva i potrebna. Podaci dobijeni takvim istraživanjem bez sumnje bi bili značajni za naš rad, a obavezivali bi nas i u budućnosti, posebno kada je reč o sadržinskom planiranju zbirki. Tako bismo dobili odgovore na pitanja da li su naše odluke u prošlosti bile ispravne, da li smo na centralni nacionalni digitalni portal posvećen pisanoj kulturnoj baštini uvrstili pravu građu, da li je portal bio zasnovan preširoko itd. Otkrili bismo šta smo sve propustili i zaboravili da učinimo. Ukratko, saznali bismo da li je cilj našeg projekta, sa sadržinske strane, na prvom nivou ostvaren.

Bez obzira na greške koje smo u digitalnom prostoru zasigurno već počinili, i bez obzira na teškoće koje još nismo otklonili, možemo reći da ništa nije izgubljeno, ukoliko imamo u vidu da je adekvatna promocija kulturne baštine predstavlja *budućnost za našu prošlost*. A upravo to je ono do čega nam je stalo.

Sa slovenačkog rukopisa preveo Milosav Gudović

Mateja Komel Snoj, dipl. literarna komparativistkinja. Nalazi se na čelu Nacionalne i univerzitetske biblioteke Slovenije od 2009. godine. Diplomirala je 1991. godine na Odsjeku za komparativnu književnost i književnu teoriju na Fakultetu umjetnosti u Ljubljani. Treba spomenuti da je njen diplomski rad dobio Prešernovu nagradu. U periodu od 1992-1996 radila je kao novinar i urednik lista *Slovenac*, te objavljivala književne kritike u magazinima *Literatura*, *Sodobnost*, *Tretji dan*. Godine 1996. prešla je na mjesto upravitelja Slovenske biblioteke u Ljubljani.

Mateja Komel Snoj, graduated in comparative literatures. Since 2009 she's been the director of the National and University Library of Slovenia. She graduated at the Department for Comparative Literature and Literary Theory at Faculty of Art in Ljubljana. It's worth to make mention of that she was awarded by the Grand Prešeren Award for her thesis. During the period 1992-1996, she was a journalist and editor of journal *Slovenac* and she made public her literary criticism in the journals *Literatura*, *Sodobnost*, *Tretji dan*. In 1996 she became a manager of Slovenian Library in Ljubljana.